

KONFLIKT ELLER KONSENSUS? KRIMINALPOLITIKEN OCH RIKSDAGEN, 1946-1965

AV FIL KAND LOUISE LEXBRO

This article deals with the Swedish parliamentary debate on criminal policy during the period 1946-1965. The purpose of the study is to demonstrate the extent to which these debates were characterized by political cooperation as opposed to party antagonism. The study shows that the debate was defensive, limited, and generally cooperative. Only a few politicians took an active part in the debate in the parliament. Where conflicts did occur, both in the theoretical realm and in decision-making, they were not between political parties but rather between expert jurists. The results of the study show that criminal policy during this 20 year period was not a major political issue despite sharp, concurrent increases in Swedish crime rates.

Inledning

I dag är det en självklarhet att kriminalpolitik uppfattas som ett högaktuellt ämne. Brott och straff får stort utrymme i media och är en politisk fråga av stor vikt. Så har det inte alltid varit. I ett flertal europeiska länder har straffrätten nästan legat vid sidan av partipolitiken och har inte alls tagits upp i den politiska debatten. Den kriminalpolitiska debatten har i stället förts mellan akademiska experter och högre jurister (Ashworth, 1995:16; van Swaaningen, 1997:35, 45 ff, 109).

Henrik Tham har studerat den svenska kriminalpolitikens förändring från slutet av 1960-talet till början av 1990-talet (Tham, 1995). Enligt Tham blev kriminalpolitiken en allmän politisk fråga först i slutet av 1960-talet. Fram till dess karaktäriserades kriminalpolitiken av lågt intresse i riksdagen. En förklaring till att kriminalpolitiken trots kraftigt ökande brottslighet (von Hofer, 1992:5:10) spelade en undanskymd roll skulle kunna vara att konsensus rädde mellan de politiska partierna i dessa frågor. Någon utförligare studie om svensk kriminalpolitik för tidsperioden 1946-1965 har inte gjorts. Därför har jag undersökt om kriminalpolitiken i Sverige varit partiskiljande 1946-1965 (Lexbro, 1997).

Den allmänna politiken mellan 1946-1965

Den traditionella bilden av det politiska livet i Sverige är att det fram till mitten av 1950-talet rådde konsensus i riksdagen. Beslutsfattandet präglades av saklighet, och kompromisser var vanliga (Sannerstedt och Sjölin, 1990:89).

* Title in English. *Conflict or Consensus? Criminal policy and the Swedish parliament, 1946-1965.* Original in Swedish.

Efter krigsslutet år 1945 bildades en socialdemokratisk regering, som hade majoritet i första kammaren och hälften av mandaten i andra kammaren.¹ Efter en tillbakagång för socialdemokraterna 1948 blev regeringen beroende av kommunisternas stöd i andra kammaren. 1951 ledde regeringens förhandlingar med bondeförbundet fram till en ny koalitionsregering. Efter koalitionsregeringens upplösning 1957 satt socialdemokraterna ensamma vid regeringsmakten fram till 1976 års val. Fram till och med koalitionsregeringens upplösning 1957 var det vanligt med starka majoritetsregeringar. Efter 1957 skedde en utveckling mot en situation där två jämnstarka block konkurrerade om regeringsmakten. Val- och kammersystem bidrog dock till att något regeringskifte inte ägde rum. Som regel hade socialdemokraterna majoritet i första kammaren, men inte i den andra (Sannerstedt och Sjölin, 1990:96).

Kriminalpolitiken 1946-1965

Redan under 1920-talet blev en av straffrättslagstiftningens huvudmål att ersätta strafflagen med en helt ny lag, byggd på moderna principer (Wallén, 1979:27). Under Karl Schlyter (justitieminister 1932-36) skedde en tydlig politisering (Häthén, 1990:331; Elwin, 1976:46 f, 75), men straffrättsfrågorna var ändå inte partiskiljande. I ett mer allmänt perspektiv kan kriminalpolitiken uppfattas som frågor som drevs av radikala politiker (Häthén, 1990:338). Under tiden ökade sannolikt också ämbetsmännens inflytande på lagstiftningen. I såväl straffrättskommittén som strafflagsberedningen var endast jurister ledamöter. I den mån politiker deltog i utredningar var deras inflytande ringa. Inte heller fungerade riksdagen i praktiken som en motvikt mot ämbetsmannainflytandet (Elwin, 1976:52 f).

År 1956 avslutade strafflagsberedningen sitt arbete genom att leverera ett slutbetänkande, kallat "skyddslag" (SOU 1955:56). Förslaget till skyddslag utlöste en häftig debatt bland högre jurister och professorer (Sveriges Juristförbund, 1957). Stark kritik riktades av företrädare för allmänpreventiva åskådningar mot förslagets ensidiga inriktning på individualprevention. Särskilt kritiserades utmönstrandet av ordet straff (Sveriges Juristförbund, 1957:52). Skyddslagförslagets upphovsmän ansåg att straffets betydelse för laglydnaden var överskattad och att straffbegreppet i realiteten ofta stod som ett hinder för ett verkligt rationellt bekämpande av brottsligheten (Eriksson, 1977:218).

I övrigt var det under 1950-talet främst ungdomsbrottsligheten som dominerade diskussionen och då framförallt i samband med bilstölder. År 1956 tillsattes därför en utredning med syfte att undersöka orsakerna till ungdomsbrottsligheten (Svensk krönika, 1955). Under 1950-talet fortsatte också det omfattande nybyggnads- och reformarbetet inom fångvården. Fångtalet hade vid den tiden ökat med 50 procent, men ändå fördes ingen allmän debatt om kriminalvårdsfrågor. Först i början av 1960-talet höjdes röster i massmedia med krav på hårdare tag (Eriksson, 1977:141, 185 f, 248).

Denna beskrivning antyder att även kriminalpolitiken påverkades av den rådande samförståndsandan i den svenska riksdagen. I det följande undersöks nu om hypotesen äger giltighet.

Det empiriska testet

För att kunna besvara frågan, om kriminalpolitiken var partiskiljande mellan 1946 och 1965, har jag granskat lagstiftningsprocessen i riksdagen.² Gransknin-gen består av att undersöka de viktigaste lagbesluten rörande strafflagstiftning- en, i synnerhet beslut avseende straffrättsliga sanktioner.

För att kunna genomföra en sådan analys krävs någon sorts urval, eftersom ett stort antal lagar regelbundet stiftas inom olika områden med straffbestäm- melser mer eller mindre rutinmässigt påförda. Detta kan leda till att de centrala lagbesluten döljs i mängden rutinändringar. Därför gjordes ett urval enligt prin- cipen att lagändringen skulle ha behandlats i minst två av följande tre källor: (1) Första lagutskottets utlåtanden³, (2) den svenska krönikan i *Nordisk Tidsskrift för Kriminalvetenskap* och (3) sammanfattningen av strafflagstiftningen i *Svensk Juristtidning*. Samma metod har tidigare använts av Tham (1995) i sin studie av kriminalpolitikens förändringar i Sverige från slutet av 1960-talet till början av 1990-talet.

Därefter granskades första lagutskottets betänkanden beträffande varje enskilt lagbeslut som ingick i urvalet i syfte för att avgöra om konflikt eller sam- förstånd rådde i riksdagsbehandlingen. Konflikt ansågs råda, när reservationer förekom under utskottsbehandlingen. Da det under tidsperioden 1946 till 1965 inte var ovanligt att enstaka utskottsledamöter reserverade sig⁴, krävdes också för att kunna avgöra om en reservation verkligen var ett uttryck för konflikt att granska voteringsprotokollet. Voteringsprotokollet avslöjar också fall av s.k. partisplittring, där konflikten inte löper mellan olika partier eller partiblock utom inom partierna. Fall av partisplittring räknas inte som konflikt.

Resultat

Under tidsperioden 1946 till 1965 har många ändringar⁵ gjorts i strafflagstiftning- en. Det är dock endast 48 lagändringar som uppfyllde det första kriteriet av den här använda metoden.

Under tidsperioden 1946 till 1949 gäller det 13 lagbeslut som uppfyllt urvalskriterierna. När man ser till lagarnas innehåll rör det sig mest om tekniska förändringar, exempelvis ändrad lydelse och administrativa bestämmelser. Under slutet av 1940-talet företogs nämligen stora organisatoriska förändringar inom fängvården vilka krävde anpassningar i strafflagen. Som de viktigaste förändringarna under denna period framstår tvångsuppföstringslagens upphävande samt ändringarna i lagen om avbrytande av havandeskap.

Även under tidsperioden 1950 till 1954 rör det sig framför allt om mindre tekniska förändringar. En viss skärpning på alkoholområdet kan dock noteras i

samband med motbokens avskaffande samt förändringar vad gäller den straffrättsliga behandlingen av minderåriga.

Med början av 1958 ökade lagstiftningsaktiviteten, flera nya lagar stiftas. År 1960 fick Sverige en ny lag om straff för varusmuggling. År 1961 mildrades lagen om villkorlig frigivning och lagen om samarbete med de nordiska länderna syftade till att utvidga samarbetet i fråga om verkställighet av straffdomar. År 1962 fattades beslutet om den nya strafflagen (Brottsbalken) och 1964 kom beslutet om införande av Brottsbalken med följdförfattningar.

Reservationer

Nio av de 48 lagbesluten föregicks av reservationer i utskottsbetänkanden. Men det fanns endast i två av de nio utskottsbetänkanden tecken på en tydligare konflikt mellan regering och opposition. Både dessa fall är från 1948. Vidare har jag funnit två fall som visar tecken på partisplittring, alltså meningsmotsättningar inom ett eller flera partier. De övriga fem betänkanden kännetecknas av samförstånd. Denna bild av avsaknad av konflikter mellan regering och opposition förstärks, när senare också reservanterna grankas.

- 1) Det första utskottsbetänkandet med reservation (som behandlade dels ett lagförslag angående ändring i lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap och dels ett lagförslag angående ändrad lydelse av 14 kap. 26 § strafflagen angående väckande av åtal för fosterfördrivning, Första lagutskottets utlåtande nr 30, 1946:35 ff) var inte ett resultat av en kvarvarande konflikt. Anledningen till reservationen var att reservanten hade en tanke om lagtextens utformning som inte kom till uttryck förrän det var för sent, vilket innebar att den inte kunde ingå i utskottets utlåtande. Efter att ha studerat debatten i de båda kamrarna (Prot. 17 Första kammaren 46:12-28, Prot. 18 Andra kammaren 46:10-27) kan det dock konstateras att den innehöll viss oenighet mellan partierna. Att den konstaterade oenigheten ej kommit till uttryck i en reservation torde vara ett resultat av att ledamöterna sökt nå samförstånd.
- 2) I fallet av den andra reservationen (som avsåg en ändring av 26 kap 10 § strafflagen avseende ny strafflagstiftning för krigsmakten, Första lagutskottets utlåtande nr 39, 1948:39-48, 81) fick voteringsprotokollet granskas (Första kammarens omröstn. 1935-1961 :nr 51-52, Film nr 2, andra kammarens omröstn. 1935-1960 nr 67-68, film nr 2). Av voteringsprotokollet framgår att det fanns en konflikt mellan regering och opposition. Den föreslagna ändringen gällde ett tillägg som innebar att krigsman ej bör få ansluta sig till sammankomster som är riktad mot krigsmakten eller mot rikets säkerhet. Den första reservationen var blank men enligt den andra reservationen var motiveringen den att utskottets föreslagna lydelse skulle avslås. Utan kommunisternas stöd hade socialdemokraterna inte fått majoritet i andra kammaren.

Det kan vara ett resultat av socialdemokraternas tillbakagång 1948 som medförde att regeringen blev beroende av kommunisternas stöd.

- 3) Angående det tredje utskottsbetänkandet med reservation (som behandlar ett förslag till ändring av 8 kap 7§ strafflagen avseende militärt spionage, Första lagutskottets utlåtande nr 39, 1948:1) kan det konstateras att det fanns en oenighet mellan regering och opposition i första kammaren (Prot. 26 Första kammaren 1948) och oenighet mellan samtliga partier i andra kammaren (Prot. 26 Andra kammaren 1948). I första kammaren vann propositionens förslag medan utskottets förslag vann i andra kammaren. Kamrarnas skiljaktiga beslut resulterade i ett memorial (betänkande). Att det blev olika beslut i kamrarna torde vara ett resultat av att socialdemokraterna inte hade majoritet i andra kammaren.
- 4) Beträffande det fjärde utskottsbetänkandet med reservation (som behandlar ett lagförslag angående ändring i lagen den 21 december 1945 om verkställighet av frihetsstraff, Första lagutskottets utlåtande nr 40, 1949:12ff) fördes ingen debatt i första kammaren. I andra kammaren var det endast reservanten som yttrade sig. Det fanns alltså ingen oenighet mellan partierna, utan en enskild riksdagsledamot visade sin avvikande mening.
- 5) Det femte utskottsbetänkandet med reservation (som behandlar lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av minderårig, Första lagutskottets utlåtande nr 31, 1952:1f) ledde till vissa meningsskiljaktigheter i kamrarna (Prot. 30, Första kammaren 1952, Prot. 30 Andra kammaren 1952). Meningsskiljaktigheterna berodde framför allt på motsättningar mellan allmän- och individualpreventionister. Granskningen av voteringsprotokollet förblev ofullständig, då det enbart fanns voteringsprotokoll över andra kammarens röstfördelning (Andra kammarens omröstn. 1935-1960, film nr 2). Socialdemokraterna, folkpartiet och kommunisterna röstade ja, medan högern och bondeförbundet röstade nej.
- 6) Beträffande det sjätte utskottsbetänkandet med reservation (som behandlar ett lagförslag om ändrad lydelse av 4 § 2 mom. lagen den 28 september 1951 om straff för vissa trafikbrott, Första lagutskottets utlåtande nr 16, 1957:1f) hade jag möjlighet att granska voteringsprotokollet angående votering om kontraposition och huvudvoteringarna i båda kamrarna (Första kammarens omröstn. 1935-1961:1 nr 60-61, film nr 2, andra kammarens omröstn. 1935-1960 nr 86-87, film nr 2). Resultatet från granskningen visar på en partisplittning, dvs. att man röstade olika inom partierna. Konflikten skar alltså inte mellan regering och opposition.

- 7) Även den diskussion som fördes i kamrarna (Prot.16 första kammaren 1959, Prot 18 andra kammaren 1959) avseende det sjunde utskottsbetänkandet med reservation (som behandlar ett lagförslag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom, Första lagutskottets utlåtande nr 25,1959:1 ff) resulterade i partisplittring, dvs. att man röstade olika inom partierna. Jag har endast funnit voteringsprotokoll för andra kammaren (Andra kammarens omröstn. 1935-1960 nr 147, film nr 2). Samtliga ledamöter inom högern röstade ja, medan socialdemokraterna, folkpartiet och centern var splittrade i frågan. Reservanterna representerade socialdemokraterna och folkpartiet. Eftersom man i utskottet var överens på alla punkter utom en, handlade det inte om några djupa meningsmotsättningar.
- 8) Det åttonde utskottbetänkandet med reservation tas upp nedan i avsnittet som avser diskussionen om Brottsbalken 1962.
- 9) Det nionde utskottsbetänkandet med reservation (som behandlar inskränkningar i åtalsplikten beträffande unga lagöverträdare, Första lagutskottets utlåtande nr 3,1964:98ff) rörde inte någon konflikt mellan partierna, utan en blank reservation* av en enskild missnöjd ledamot. I riksdagen fördes inte heller någon debatt, eftersom utskottsbetänkandet var enhälligt.

Reservanter

Sammanlagt svarar 39 riksdagsledamöter för reservationerna i de nio utskotts-betänkandena. Av dessa tillhör 24 socialdemokraterna, sex högern, sex folkpartiet och tre bondeförbundet/centerpartiet. Generellt sett var de reservanter som satt i första lagutskottet⁸ mer aktiva vad beträffar anmälningar av reservationer och deltagande i debatter i riksdagen. Det är i första hand socialdemokrater som har anmält reservationer och i andra hand kommer folkpartiet. Även när det gäller deltagande i riksdagsdebatten är det socialdemokraterna som är mer aktiva än övriga partier.

Vid genomgången av varje reservants partitillhörighet, antal anmälningar av reservationer samt engagemang i kamrarna, kan det konstateras att det finns ett antal ledamöter som är mer aktiva än genomsnittet. Det är dock av värde att notera att riksdagsledamöternas vilja att debattera i kamrarna inte helt och hållet sammanfaller med antalet anmälningar av reservationer (se tablå 1 och 2 nedan).

Tablå 1. Antal reserverter som har anmält flest reservationer

<i>Reservanter</i>	<i>Antal anmälningar</i>	<i>Antal debatter</i>
Mattson (s)	10	2
Nilsson (fp)	7	2
Wiedemar (fp)	4	3
Branting (s)	3	2
Hansson (fp)	3	-
Alexandersson (fp)	3	-

Av tablå 1 kan det tydligt utläsas att det är ett litet antal riksdagsledamöter som visar någon form av missnöje. Missnöjet grundar sig dels i allmänna yttringar, dels i alternativa förslag till regeringspolitiken. Dessa riksdagsledamöter representerar socialdemokraterna och folkpartiet.

Tablå 2. Antal reserverter som har medverkat i flest debatter i första och andra kammaren.

<i>Reservanter</i>	<i>Antal debatter</i>	<i>Antal anmälningar</i>
Ahlkvist (s)	4	2
Sjöström-Bengtsson (s)	4	2
Gezelius (h)	4	1
Lindqvist (s)	3	1
Löthner (h)	3	1
Widemar (f)	3	4
Lodenius (b)	3	2
Wallentheim (s)	3	2

Tablå 2 visar på ett stort engagemang och intresse hos ett litet antal riksdagsledamöter beträffande kriminalpolitiska frågor. Hälften av riksdagsledamöterna representerar socialdemokraterna.

Sammantaget är det alltså socialdemokraterna själva som anmält flest reservationer och som debatterat mest kring lagförslagen i första och i andra kammaren. Detta understryker ytterligare den låga konfliktnivå mellan de politiska partierna. Vidare återkommer vissa namn ett flertal gånger. De politiker som anmält reservationer framstår i riksdagsdebatten som radikala politiker som sökt driva kriminalpolitiska frågor, och där flertalet var experter inom sitt område dvs. jurister och högre jurister (Riksdagsmatrikeln 1946-1965). Övriga verkar mest ha följt strömmen genom att instämma i det som sades. Den mycket låga konfliktnivån i riksdagen kommer slutligen också otvetydigt till uttryck när diskussionen om Brottsbalken granskas.

Riksdagens diskussion om Brottsbalken 1962

Brottsbalken var resultatet av ett mer än 50 års utrednings- och lagstiftningsarbete. Även om Brottsbalken inte innebar någon total revidering av straffsystemet var den en väsentlig reform. Utskottet hade i allmänhet inte något att invända mot det som föreslogs i propositionen. Det innebar att justitieministern hade utskottsmajoriteten bakom sig i fråga om hela sin proposition med ett undantag, nämligen beträffande 8 kap 7 § som avsåg tillgrepp av fortskaffningsmedel.

Debatten i kamrarna (prot.32 första kammaren och prot.33 andra kammaren) fördes i första hand mellan reservanterna, vilka var ledamöter från samtliga partier utom kommunisterna. I god samförståndsanda inledde ledamöterna, oavsett partitillhörighet, sina uttalanden med att kommentera hur förtjänstfullt lagförslaget var, såväl formellt som materiellt. Därefter kommenterades och diskuterades enbart enstaka reservationer.

Bakom varje reservation fanns ledamöter från olika partier. Det fanns dock två reservationer som avgavs av enbart folkpartister. Den första reservationen rörde 5 kap 5 § Brottsbalken, som avsåg åtalsregler vid förolämpning (Första lagutskottets utlåtande nr 42, 1962:40). Den andra reservationen anmälades av samma personer och avsåg 26 kap 6 och 7 § Brottsbalken, som behandlade villkorlig frigivning (Första lagutskottets utlåtande nr 42, 1962:204-205). Värt att notera är att det var enbart två reservationer som enhälligt representerades av ett oppositionsparti. Även detta är ett tydligt tecken på att det inte rädde någon konflikt mellan regering och opposition om detta lagförslag. Dessa reservationer togs emellertid inte upp till diskussion utan kommenterades endast kortfattat.

De stora stridsfrågorna, vilka orsakade livlig debatt i riksdagen, var 6 kap 1 § som avsåg våldtäkt och våldförande samt 26 kap 4 § som avsåg tillämpningen av fängelsestraff för ungdomar mellan 15 och 17 år.

Beträffande 6 kap 1 § stadgas straff för våldtäkt och sådant straff avses kunna ådömas även för våldtäkt inom äktenskap (Första lagutskottets utlåtande nr 42, 1962:196-200). Detta var den utvidgning av det straffbara området som kom att bli mycket omstridd. Resultatet av omröstningen innebar att reservationens motivering bifölls. En värdering av debatten ger vid handen, att det inte rörde sig om någon entydig strid mellan partierna, utan snarare om splittring inom flera partier. Denna splittring är troligen en följd av att vissa ledamöter, experter på ett visst område, under denna tid agerade som enskilda personer utan något brett stöd inom partierna (Tham 1995:89). Att våldtäktsfrågan blev en stridsfråga kan ha sin grund i att ledamöterna fann genusdebatten vara ett mycket känsligt och värdeladdat område oavsett partitillhörighet. Våldtäktsfrågan diskuterades även i pressen, där frågan betraktades som en viktig komplikation i genusdebatten (Elwin, 1976:48).

Även förslaget om tillämpningen av fängelsestraff för ungdom under 18 år (26 kap 4§) debatterades livligt i riksdagen. Förslaget innebar att ungdomar mellan 15 och 17 år endast i mycket speciella undantagsfall skulle kunna dömas

till fängelse (Första lagutskottets utlåtande nr 42, 1962:202, memorial 43, 1962:1). Även här gällde meningsmotsättningarna olika partiföreträdare och inte olika partier i sig. Striden handlade om skilda ideologiska uppfattningar mellan allmänpreventionister och individualpreventionister (Bolin, 1984:6:5).

Trots att Brottsbalken var ett mycket omfattande lagverk diskuterade politikererna alltså enbart några detaljfrågor. Tillfället att föra en djupare diskussion om brott och straff och samhällssyn togs inte i akt. Även här tycks samförstånd ha rått.

Slutsats

Samtliga tre detaljanalyser av reservationer, reservanter och diskussionen kring Brottsbalken ger entydigt vid handen att konflikter mellan regering och opposition om kriminalpolitiska frågor i princip inte förekom under perioden 1946-1965. Om det fanns meningsskiljaktigheter, rörde dessa oftast splittringar inom partier eller mellan enskilda ledamöter. I stort rädde det konsensus även på kriminalpolitikens område.

Vissa strider fanns i beslutsfattandet och idédebatten, men de förekom framförallt mellan allmänpreventionister och individualpreventionister. Idédebatten fördes dock inte mellan politiker, utan mellan högre jurister och andra akademiska experter. Diskussionen gällde främst frågor beträffande påföljdssystemet och dess utformning (Viktor, 1995:59). Enligt Viktor var den stora frågan i den kriminalpolitiska debatten, hur man bäst skulle bereda samhället skydd mot brottslighet. Bakgrunden till Skyddslagens Brottsbalkens perspektiv fanns i socialdemokraternas politiska ideologi, vars grundläggande syn var att motverka fortsatt brottslighet vid ingripande mot brott. Målet var således att minska kontrollskador genom minskad repression istället för att betona betydelsen av lag och ordning, dvs lagstiftning (Viktor, 1995:59). Detta kan vara ett av skälen till att aktiviteten på lagstiftningsområdet mellan 1946 och 1965 var låg i förhållande till andra tidsperioder (Sannerstedt, 1992:24) och till att den kriminalpolitiska debatten i princip var "opolitisk". Ytterligare en anledning till att aktiviteten på lagstiftningsområdet var låg i förhållande till andra tidsperioder torde vara det starka politiska stöd som välfärdsstaten hade. Det gav socialdemokraterna möjlighet att driva en kriminalpolitik utifrån föreställningen av lagöverträdaren som en förlorare i behov av vård (Tham, 1995:101 f). Ytterligare en orsak till varför den kriminalpolitiska debatten inte var konfliktladdad, kan, enligt Ashworth, vara att straffrätten mer eller mindre låg vid sidan om partipolitiken (Ashworth, 1995:16). Den socialdemokratiska partiledningen visade under denna period i princip inget intresse för kriminalpolitiska frågor (Eriksson, 1977:193) och de andra partierna hade ännu inte upptäckt att man kan vinna politisk makt med att betona "law and order".

Sammanfattningsvis kan konstateras att de politiska partierna i stort sett lyst med sin frånvaro i svensk kriminalpolitik under tidsperioden 1946 till 1965.

Sedan dess har dock situationen förändrats avsevärt. Förändringen har inneburit att den partipolitiska passiviteten har ersatts av strid och konfrontation. Kriminalpolitiken har blivit partipolitik. En följd av att svensk kriminalpolitik nu formas på antytt sätt är att experter får allt mindre inflytande. Förändringen har dessutom resulterat i att lagstiftningsuppgiften förefaller ha förändrats från en fråga om hur straffsystemet skall anpassas till förändrade samhällsförhållanden till hur man genom lagstiftning skall kunna tillfredställa medier och den allmänna opinionen (Viktor, 1995; Ashworth, 1995). Det kan ifrågasättas om det är en gynnsam utveckling att experter har fått allt mindre inflytande i kriminalpolitiska frågor.

LITTERATUR

- Ashworth, A. (1995): "Politik och straffsystem - drama under utveckling" i Viktor, D. (red.), *Varning för straff*. Stockholm: Norstedts.
- Bolin, L. (1984): "Barn i fängelse", *Brå Apropos*, nr 6.
- Elwin, G., Heckscher, S. & Nelson, A. (1976): *Den första stenen*. Studiehandbok i kriminalpolitik. 4:e uppl. Stockholm: Tidens förlag
- Eriksson, T. (1977). *Politik och kriminalpolitik*. Stockholm: Norstedts.
- von Hofer, H. (1992): *Brott och straff i Sverige 1750-1984*. Stockholm: SCB
- Häthén, C. (1990): *Straffrättsvetenskap och kriminalpolitik*. De europeiska straffteorierna och deras betydelse för svensk strafflagstiftning 1906-1931. Lund: Lund University Press
- Lexbro, L. (1997): Konflikter och partistridigheter i svensk kriminalpolitik 1946-1965. C-uppsats. Stockholm: Kriminologiska institutionen. (Stencil)
- Nyman, O. (1966): "Tvåkammarssystemets omvandling". *Samhälle och riksdag*. Band 3. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Sannerstedt, A. (1989): *Riksdagen och lagstifningen*. Lund: Studentlitteratur
- Sannerstedt, A. (1992): *Förhandlingar i riksdagen*. Lund: Lund University Press
- Sannerstedt, A & Sjölin, M. (1990): "Sverige: Förändrade partirelationer i en aktivare riksdag" i Damgaard, E. (red.), *Parlamentarisk förändring i Norden*. Oslo: Universitetsforlaget.
- SOU 1955:56 *Skyddslag*. Stockholm.
- Sveriges Juristförbund (1957): *Aktuell debatt om brott och straff*. Stockholm: Sveriges Juristförbunds förlags AB.
- van Swaaningen, R. (1997): *Critical criminology*. Visions from Europe. London: Sage.
- Tham, H. (1995): "Från behandling till straffvärde, kriminalpolitik i en förändrad välfärdsstat" i Viktor, D. (red.), *Varning för straff*. Stockholm: Norstedts.
- Viktor, D. (1995): "Politik och straffsystem - drama under utveckling" i Viktor, D. (red.), *Varning för straff*. Stockholm: Norstedts.
- Wallén, P.-E. (1979): *Svensk straffrättshistoria*. Del 2. Stockholm: Awe/Gebers
- Riksdagstrycket*
Första lagutskottets betänkanden 1946-1965.
Protokoll i första och i andra kammaren 1946-1965.
Voteringsprotokoll i första och i andra kammaren 1946-1965
Riksdagsmatrikeln 1946-1965.

Noter

Mellan 1867 och 1970 hade Sverige tvåkammarriksdag.

Lagstiftningsprocessen inleddes med att regeringens proposition inlämnades till kamrarnas gemensamma kansli i riksdagen. Propositionen utdelades därefter till samtliga riksdagens ledamöter som skulle skriva motioner med anledning av propositionen. Proposition och följdmotioner hänvisades därefter till ett av riksdagens utskott (Sannerstedt, 1989:44 f). Resultatet av utskottsbehandlingen blev ett betänkande som innehöll utskottets förslag till riksdagens beslut. Förslaget kunde vara uppdelat i ett flertal punkter. Till dessa punkter kunde sedan vara fogade reservationer. Förekomsten av en reservation innebar att det fanns en konflikt som inte kunnat lösas (Nyman, 1966:46. Sannerstedt, 1992:30). Utskottets betänkande behandlades därefter i kamrarna. När debatten avslutats, skedde beslutsfattandet genom att utskottets förslag behandlades punkt för punkt. Fanns på någon punkt alternativa förslag begärdes votering. Den kom då att gälla bifall till utskottet eller bifall till reservation. Fanns det fler än två förslag, tillgreps s.k. kontrapositionsvotering, där utskottets förslag blev huvudförslag, och de övriga förslagen ställdes mot varandra parvis och slogs ut ett efter ett, till dess att man fått fram ett motförslag (Nyman, 1966:47).

⁴ En eller flera utskottsledamöter redovisar ett alternativt förslag till utskottsytttrandet.

Med ändringar av ses nya lagar, upphävande av lagar och ändring av befintlig lagstiftning.

Under tidsperioden 1946 till 1965 var det vanligt att reservationerna var "blanka", alltså utan motivering.

År 1958 bytte bondeförbundet namn till centerpartiet.

Av de 39 reservanterna satt 19 i första lagutskottet mellan 1946 och 1965.

Adress: Tunnländsvägen 42
SE- 16836 Bromma